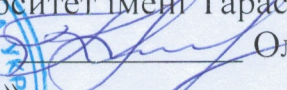

«Затверджую»

Ректор ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
проф. Олена КАРАМАН
« _____ » 2023 р.

Голова засідання завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти, д. пед. н., професор Бадер С. О.

ПРИСУТНІ: завідувачка кафедри дошкільної та початкової освіти, д. пед. н., професор Бадер С.О., д. пед. н., професор Докучасва В.В., д. пед. н., професор Шехавцова С.О., д. пед. н., професор Починкова М.М., к. пед. н., доцент Швирка В.М., к. пед.н., доцент Мордовцева Н.В., к.пед.н., доцент Черв'якова Н.І., к. пед. н., доцент Єпіхіна М.А., к. пед. н., доцент Варяниця Л.О., к. пед. н., доцент Гречишкіна І.А., асистент Зажарська Г.П., асистент Шкарупа Є.О., асистент Борисенко К.Ю.
Серед присутніх 3 доктори наук за напрямом дисертації.

ПОРЯДОК апробація дисертаційної роботи аспіранта кафедри теорії і практики
ДЕННИЙ: технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» Головка О. С. «Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти», підготовленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).
Захід проведений в онлайн форматі на платформі Google Meet.

Науковий керівник: Гаврілова Людмила Гаврилівна, д. пед. н., професор, завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Дисертація виконувалася на кафедрі теорії і практики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

СЛУХАЛИ:

Головка О. С.: Шановна головуєча, шановні присутні, дозвольте ознайомити вас із результатами проведеного дисертаційного дослідження на тему «Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти» зі спеціальності 015 Професійна освіта.

Демократизація всіх сфер життєдіяльності суспільства вважається цінністю глобалізованого світу, що підтримує мирне співіснування та різноманіття сучасного суспільства. Надання Україні офіційного статусу кандидата для вступу до Європейського Союзу має інтенсифікувати євроінтеграційні процеси в країні та спричинити масштабну трансформацію

країни, що передбачає рух освіти і науки до європейських стандартів. Система освіти відіграє важливу роль у наближенні країни до членства в ЄС шляхом реалізації принципів демократичної освітньої політики, зокрема шляхом організації такого врядування в закладі освіти, що базується на демократичних цінностях, як-от: права людини, свобода, людська гідність тощо. Роль менеджерів освіти в процесах демократизації освітнього процесу є визначальною, адже вони здійснюють управління, займаючи активну позицію щодо утвердження демократії в закладі освіти.

Проблеми демократизації освіти в цілому та зокрема процесів управління закладами освіти різних рівнів, а також запровадження інноваційних підходів та використання засобів неформальної освіти до професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти є предметом дослідження широкого кола вітчизняних та іноземних науковців. Результати наукових пошуків дали змогу окреслити низку *суперечностей*, що виникають між вимогами суспільства до підготовки майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти та результатами їхньої професійної підготовки в закладах вищої освіти в Україні. Суперечності наведені на слайді:

- між зростаючою потребою суспільства до рівня сформованості демократичної культури майбутніх менеджерів освіти в умовах активізації євроінтеграційних процесів та реальним станом підготовки майбутніх керівників закладів освіти, які в переважній більшості є неготовими до запровадження принципів демократичного управління;

- між необхідністю розвитку демократичної культури майбутніх менеджерів освіти як складника управлінської культури фахівця та відсутністю науково обґрунтованих умов формування демократичної культури;

- між можливостями неформальної освіти, зокрема тренінгів, хакатонів, масових відкритих онлайн курсів, у формуванні демократичної культури майбутніх менеджерів освіти та недостатньою розробленістю методичного супроводу щодо формування демократичної культури засобами неформальної освіти.

Актуальність означеної проблеми, соціально-педагогічна значущість питань демократизації управління закладами освіти, виявлені суперечності й необхідність їхнього усунення зумовили вибір теми дослідження **«Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти»**.

На наступному слайді представлено науковий апарат дослідження.

Об'єкт дослідження – процес формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти.

Відповідно до поставленої мети та предмету дослідження було вирішено такі *завдання*:

1. Проаналізовано сучасний стан підготовки майбутніх менеджерів освіти, що включав також вивчення теоретико-правових аспектів демократизації управління закладами освіти. Виявлено, що в іноземній та вітчизняній практиці підготовки майбутніх керівників закладів освіти значну увагу приділено питанням забезпечення демократизації освітнього процесу, що знаходить своє відображення в нормативно-правових та законодавчих документах. З'ясовано, що підготовка майбутніх менеджерів освіти до запровадження принципів демократизації здебільшого відбувається шляхом імплементації засобів неформальної освіти, до яких належать масові відкриті онлайн курси, тренінги та хакатони

2. Згідно з другим завданням на основі аналізу вітчизняних та іноземних науково-педагогічних джерел визначено сутність поняття «демократична культура майбутніх менеджерів освіти». Воно тлумачиться як комплекс особистісних якостей майбутніх фахівців (лідерство, відповідальність, ініціативність, толерантність, повага до людей, емпатія), що базуються на демократичній компетентності (знаннях, цінностях, уміннях, ставленнях) під час прийняття управлінських рішень та планування в сфері освіти.

Охарактеризовано структуру демократичної культури майбутніх менеджерів освіти, до якої ввійшли аксіологічний, гносеологічний, комунікативно-діяльнісний, рефлексивний компоненти.

Сформованість кожного компонента визначено відповідним критерієм:

– професійно-ціннісний критерій, що визначає наявність групи професійних цінностей, що є ключовими для успішного управління закладом освіти та побудови демократичних відносин;

– знаннєвий критерій, який вказує на ступінь опанування майбутніми менеджерами освіти комплексом нормативних, термінологічних, концептуальних, процесуальних та мовленнєвих знань;

– комунікативно-процесуальний критерій, що вказує на сформованість умінь та навичок майбутніх менеджерів освіти, необхідних для успішного здійснення професійної діяльності;

– оцінний критерій, що передбачає сформованість рефлексивної позиції майбутнього керівника закладу освіти.

3. Згідно з третім завданням у результаті констатувального етапу педагогічного експерименту діагностовано рівні сформованості демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти. З'ясовано, що більшість респондентів як експериментальних, так і контрольних груп мають інтуїтивний рівень сформованості демократичної культури, що в кількісному еквіваленті становить близько 50%. Проведення діагностичних процедур довели необхідність визначення та реалізації педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти, які б сприяли вдосконаленню процесу професійної підготовки майбутніх керівників закладів освіти.

4. Теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти.

– проведення інформаційної кампанії серед науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти щодо сутності демократичної культури майбутніх керівників закладів освіти та ролі неформальної освіти в цьому процесі;

– розвиток мотивації до формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти, усвідомлення ролі демократичних цінностей в управлінні закладами освіти;

– засвоєння комплексу знань щодо особливостей демократичного управління сучасними закладами освіти через запровадження спеціальної (вибіркової) навчальної дисципліни «Демократична культура менеджера освіти»;

– запровадження тренінгових методів навчання в підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент для розвитку умінь та навичок майбутніх фахівців здійснювати демократичне управління закладами освіти.

Змодельовано процес їхньої реалізації, який включає в себе три блоки: цільовий, змістово-процесуальний та діагностичний.

– *Цільовий блок* включає визначену мету спроектованої моделі, що полягає в підвищенні рівня сформованості демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти; завдання упровадження розробленої моделі; наукові методи (системний, культурологічний, аксіологічний, синергетичний), загальнодидактичні (принципи відповідності змісту освіти сучасним потребам суспільного розвитку, системності і послідовності, науковості, зв'язку теорії і практики, комунікативності, демократизації, свідомості та активності) та специфічні (принципи діалогізації, усвідомленої перспективи, різноманітності освіти, принцип конструктивності, неформального навчання) принципи.

– До другого – *змістово-процесуального блоку* – увійшли структурні компоненти демократичної культури майбутніх менеджерів освіти; та визначені педагогічні умови формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти. Також у змісті другого блоку охарактеризовано методи, форми та засоби формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти.

– У третьому – *діагностичному* – блоці визначено критерії (професійно-ціннісний, знанневий, комунікативно-процесуальний, оцінний) та рівні (інтуїтивний, репродуктивний, адаптивний) сформованості демократичної культури майбутніх менеджерів освіти.

Згідно з 5-м завданням дослідження було експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти, проаналізовано результати їхньої реалізації.

1. Реалізація першої педагогічної умови (проведення інформаційної кампанії серед науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти щодо сутності демократичної культури майбутніх керівників закладів освіти та ролі неформальної освіти в цьому процесі) відбувалася шляхом створення та розповсюдження серед науково-педагогічних працівників комплексу цифрових

інформаційних ресурсів «Теоретико-правові аспекти демократизації управління закладами освіти», «Демократична культура керівника закладу освіти», «Ефективні методи та засоби формування демократичної культури майбутнього менеджера освіти», «Роль неформальної освіти у професійній підготовці майбутніх керівників закладів освіти».

Другу педагогічну умову (розвиток мотивації до формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти, усвідомлення ролі демократичних цінностей в управлінні закладами освіти) було впроваджено через залучення майбутніх менеджерів освіти до проходження масових відкритих онлайн курсів «Стартуємо до успішної школи», «Секрети успішних директора і директорки школи», «Школа та громада для дитини», «Ефективні комунікації для освітніх управлінців», «Права людини в освітньому просторі», «Недискримінаційний підхід у навчанні».

Упровадження третьої педагогічної умови (засвоєння комплексу знань щодо особливостей демократичного управління сучасними закладами освіти) відбувалося через запровадження спеціальної (вибіркової) навчальної дисципліни «Демократична культура менеджера освіти». Зміст навчальної дисципліни включав такі чотири основні теми «Теоретико-нормативні основи демократизації управління закладами освіти», «Ціннісні засади управління закладами освіти», «Комунікаційні стратегії управління закладом освіти», «Цифрові технології в професійній діяльності менеджера освіти», вивчення яких засновано на використанні активних методів взаємодії, а саме проблемні лекції, лекції з аналізом практичних ситуацій, лекції-бесіди, дискусійні методи навчання, зокрема метод філософського діалогу.

Реалізація четвертої умови формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти (запровадження тренінгових методів навчання в підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент для розвитку умінь та навичок майбутніх фахівців здійснювати демократичне управління закладами освіти) відбувалася шляхом проведення тренінгу «Розвиваємо демократичну культуру online» та хакатону «Цифрові технології розвитку демократичної культури керівників закладів освіти» (Hack4DC).

Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти засвідчила позитивну динаміку показників сформованості досліджуваного педагогічного феномена серед респондентів експериментальних груп.

Дякую за увагу!

ВИСТУПИЛИ: науковий керівник: Гаврілова Людмила Гаврилівна, д. пед. н., проф., завідувачка кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»; рецензенти: Шехавцова Світлана Олександрівна – д. пед. н., професор, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»; Швирка Вікторія Миколаївна – к. пед. н., доцент, ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка».

Гаврілова Людмила Гаврилівна, д. пед. н., проф., завідувачка кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»:

Питання формування демократичної культури майбутніх фахівців у галузі освіти є на сьогодні надзвичайно актуальними. Своєчасність обраної теми підкреслюється залученням до експериментального пошуку засобів неформальної освіти.

У ході роботи над дисертаційним дослідженням О. Головка показала високу працездатність, загальну ерудицію та наполегливість щодо вирішення проблем наукового пошуку, виявила себе як самостійна науковиця, яка володіє методами наукових досліджень. Свою фахову компетентність вона довела під час проведення експериментального дослідження, в роботі з колегами та здобувачами освіти, залученими до педагогічного експерименту. Протягом чотирьох років навчання в аспірантурі О. Головка цілеспрямовано впроваджувала результати власних наукових здобутків у роботу закладів вищої освіти. Її принциповість, відповідальність, активна життєва позиція допомагала заручитися підтримкою серед педагогічних працівників та студентів.

Ольга Сергіївна активно реалізує наукові знахідки, бере участь у науково-практичних та науково-методичних конференціях будь-якого рівня, педагогічних та методичних нарадах у педагогічних університетах, засіданнях круглих столів тощо.

Особливо хочу відзначити практичну значущість дослідження О. Головка, що визначається створенням комплексу цифрових інформаційних ресурсів, що містять ключову інформацію про особливості демократизації управління закладами освіти; розробленням та впровадженням навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів «Демократична культура менеджера освіти»; розробленням тренінгу «Розвиваємо демократичну культуру online» та хакатону «Цифрові технології розвитку демократичної культури керівників закладів освіти».

Вважаю, що дисертаційне дослідження є цілком самостійною, завершеною науково-дослідною роботою, яка є дійсно новаторською, розкриває нові вектори досліджень в галузі освіти, зокрема, формування демократичної культури освітян-управлінців. Воно повністю відповідає вимогам щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 015 Професійна освіта і може бути рекомендоване до подання в разову спеціалізовану вчену раду для захисту.

Рецензент – Шехавцова Світлана Олександрівна, д. пед.н., професор, ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»:

Дисертаційна робота присвячена актуальній темі формування демократичної культури як необхідного компонента загальнополітичної та громадянської культури у закладах вищої освіти на основі врахування сучасних тенденцій цифровізації суспільства та розвитку неформальної освіти. Дисертанткою здійснено пошук ефективних шляхів формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти. Тож дисертаційна робота відповідає параметрам новизни та очевидної її

актуальності, передусім у ракурсі внеску в теорію та практику іншомовної вищої освіти.

У цілому позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно зробити певні зауваження та вказати на деякі положення роботи, що вважаються дискусійними:

1. Актуальність дисертаційного дослідження стане більш переконливою, якщо авторка запропонує аналіз міжнародних офіційних документів 2022, які були видані після початку повномасштабної війни та особливо наголошують на необхідності формування демократичної культури молоді, що також враховує рекомендації МОН України щодо інтенсифікації процесів європейської інтеграції в сфері освіти. Таким документом, зокрема, може бути Європейська парламентська резолюція від 6 квітня 2022 р. щодо імплементації дій із громадянської освіти (European Parliament resolution of 6 April 2022 on the implementation of citizenship education actions).

2. На нашу думку, представлена в підрозділі 1.2 таблиця з результатами проведеного аналізу освітньо-професійних програм підготовки майбутніх менеджерів освіти дещо перевантажує зміст роботи та може бути розміщена в додатках.

3. Доцільно було б здійснити порівняння аналіз змісту поняття «неформальна освіта» у вітчизняних та іноземних наукових джерелах та виокремити сучасні тенденції підготовки майбутніх освітянських менеджерів із урахуванням різних підходів до організації неформальної освіти.

4. На схвалення заслуговує обґрунтований дисертанткою перелік загальнодидактичних та специфічних принципів формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти. Однак, на наш погляд, важливо додати до переліку специфічних принципів принцип громадянськості, оскільки демократична культура безпосередньо пов'язана з характеристиками цього принципу, а саме національна гордість, громадянська відповідальність та готовність відстоювати власні інтереси та інтереси своєї країни, що набуло особливої актуальності в умовах розгортання російської агресії проти України.

5. До змісту діагностичного блоку моделі реалізації педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти окрім критеріїв та рівнів сформованості досліджуваного педагогічного явища варто додати методи діагностики для більш цілісного представлення цього блоку.

Висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження. Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертація Головки Ольги Сергіївни «Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти» є самостійною, завершеною науковою роботою, а її авторка – Головка Ольга Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент – Швирка Вікторія Миколаївна, к. пед. н., доцент, ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»:

Науковий складник актуальності дослідження Ольги Сергіївни Головки коріниться в потребі у розвитку положень теорії та методики професійної освіти щодо пошуку неординарних шляхів і способів формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти. Йдеться про формулювання і розв'язання автором науково значущої проблеми об'єктивного зв'язку неформальної освіти майбутніх менеджерів освіти із розвитком у них демократичної культури як системної професійної якості. Практичний вимір результатів науково пошуку знаходиться у площині виконання закладом вищої освіти запиту на випускника з високим рівнем розвитку демократичної культури, здатного якісно виконувати професійні функції, активно сприяти демократизації нашої держави.

Відзначаючи загальний високий рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень дисертаційної роботи О.С. Головки, її цілісність та логіку викладу матеріалу, можна вказати й на наявність певних дискусійних положень:

1. У підрозділі 1.2. «Підготовка майбутніх менеджерів освіти в сучасних закладах вищої освіти у світлі демократизації. Роль неформальної освіти в підготовці майбутніх менеджерів освіти», на наш погляд слід посилити аналіз наукових джерел щодо підготовки майбутніх менеджерів освіти в сучасних ЗВО. У запропоновану варіанті роботи цьому питанню присвячено лише півтори сторінки (с.37-38).

2. Повністю погоджуючись з тим, що неформальна освіта є потужним засобом формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти, слід зауважити, що у підрозділі 1.2. бажано б було посилити інформацію щодо неформальної освіти з точки зору понятійного апарату та нормативної бази України.

3. Стосовно розробленої моделі реалізації педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти. Безперечно, вона має право на існування, але потребує удосконалення. Наприклад, в цій моделі не відображені загальнодидактичні та специфічні принципи підготовки майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти, які описані на с. 149-152. Також наукові підходи (системний, культурологічний, аксіологічний, синергетичний) подані в цій моделі як принци, а не як підходи.

4. Третю умову, а саме засвоєння комплексу знань щодо особливостей демократичного управління сучасними закладами освіти, автор пропонує реалізувати через запровадження спеціальної (вибіркової) навчальної дисципліни «Демократична культура менеджера освіти». Проте, дисципліни за вибором студента є складовими освітньої програми, тобто формального освітнього середовища і не можуть розглядатися як неформальна освіта. Цей курс можна презентувати як авторський он-лайн курс.

5. Важливим моментом є визнання закладами вищої освіти результатів неформальної освіти. В роботі бажано було б прописати механізми зарахування результатів неформальної освіти, спираючись на законодавчу базу України в галузі освіти та внутрішні положення, що розроблені в закладах вищої освіти які приймали участь в експерименті.

6. На наш погляд, необхідно дещо розширити висновки до розділу 1.

7. Дисертація має окремі недоліки стилістичного і редакційного характеру. Наприклад, нам здається, що необхідно звернути увагу на формулювання назви підрозділу 1.2. Вона занадто важка стилістично. Таблиця 1.1 немає своєї назви. Рисунок 1.1. у підрозділі 1.3. розмістити одразу після посилання на нього в тексті, а не наприкінці підрозділу тощо.

В цілому, дисертаційне дослідження О. С. Головка відповідає основним вимогам, які пред'являються до робіт такого рівня і при усуненні вказаних недоліків може бути рекомендована до захисту.

Запитання, що стосуються доповіді та відповіді на них:

Д. пед. н., професор, завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Бадер С. О.: У ході наукового пошуку Ви намагались розвинути демократичну культуру майбутніх менеджерів освіти. Чи враховували Ви сучасні зарубіжні практики, які використовуються в напрямі демократизації освітнього процесу?

Головка О. С.: Дякую за запитання! В ході дослідження було враховано як теоретичні розвідки в галузі демократичної культури, так і наявні практики. Зокрема, ми використовували матеріали і власний досвід участі в Норвезькому проєкті «Розвиток культури демократії в Україні, Норвегії, Палестині». Одним із ефективних методів, широко вживаних в скандинавських країнах, є дискусійний метод філософського діалогу, який спрямований саме на побудову діалогічної демократії. Цей метод, є на мою думку, дуже ефективним для усвідомлення сутності теоретичних понять, для розвитку вміння формулювати дискусійні питання, обговорювати їх в групах та робити висновки.

К. пед. н., доцент Черв'якова Н. І.: У Вашому дослідженні використовуються майже синонімічні поняття «демократична культура» та «культура демократії». Поясніть, у чому полягає їх різниця?

Головка О. С.: Дякую за запитання! Поняття «демократична культура» ми тлумачимо як складний, динамічний феномен, що позначає комплекс особистісних якостей громадянина, громадянських знань, загальнолюдських, гуманістичних, політично-демократичних цінностей, переконань та відповідальної поведінки. Саме тому, демократичну культуру почасти розглядають як компонент загальнополітичної культури особистості. Крім того, демократичну культуру в контексті освіти тлумачать як об'єктивну реальність, яка може бути створена в процесі викладання різних навчальних дисциплін на всіх рівнях освіти – від початкової до післядипломної.

Що стосується поняття «культура демократії», воно має ширше значення, яке ґрунтується не лише на знаннях, цінностях, ставленнях та переконаннях, а й на системі політичних та юридичних структур і процедур, у яких громадяни беруть активну участь.

К. пед. н., доцент Черв'якова Н. І.: У дослідженні поняття «демократична культура» які дослідження виявились для Вас найбільш значущими? Назвіть документи або авторів-науковців.

Головко О. С.: Дякую за запитання! Передусім, слід назвати документ Європейської Комісії «Рамка компетентностей для культури демократії» (Reference Framework of Competences for Democratic Culture). Рамка пропонує всебічну концептуальну модель компетентностей, необхідних для того, щоб особи могли діяти як демократично та міжкультурно компетентні громадяни. Отож, це компетентності, на які слід орієнтуватися освітянам, щоб посилити спроможність осіб, які навчаються, бути компетентними та дієвими громадянами демократичного суспільства. Загалом модель складається з 20 компетентностей. Ці компетентності поділяються на чотири категорії: цінності, ставлення, вміння, знання та критичне розуміння. Найважливіше, що в цій моделі кожна компетентність розглядається як окремий компонент демократичної культури і в змістовому, і в інструментальному аспектах. Тож відкривається широкий простір для теоретичних і практичних досліджень.

Крім того, базові теоретичні аспекти вивчення демократичної культури розкрито в дослідженнях В. Андрущенка, О. Царенко, В. Клепка та ін. вітчизняних науковців.

Д. пед. н., професор Докучаєва В. В.: Серед експериментальних методів дослідження вами обрано хакатон. Обґрунтуйте вибір саме цього методу.

Головко О. С.: Дякую за запитання! Хакатон є на сьогодні затребуваним, інноваційним методом організації заходів як у формальній освіті, так і неформальній. Специфіка цього методу полягає в тому, що хакатон може проводитися в формі кількадевного заходу, де учасники залучаються до активної колаборативної взаємодії для знаходження оригінальних рішень у різних освітніх сферах. Під час хакатону учасники об'єднуються в команди, яким надається час для спільного вироблення рішення, яке офіційно представляється і оцінюється в кінці заходу.

До того ж хакатон може бути проведений і в цифровій формі, що відповідає сучасним тенденціям цифрової освіти.

К. пед. н., доцент Варяниця Л. О.: У Вашому дослідженні основна увага сконцентрована на використанні засобів неформальної освіти. Уточніть, які тенденції розвитку неформальної освіти на сьогодні є ключовими?

Головко О. С.: Дякую за запитання! Передусім, слід відзначити, що проведений нами аналіз освітніх програм підготовки майбутніх менеджерів освіти засвідчив, що зміст обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів лише частково сприяє формуванню демократичної культури майбутніх фахівців та переважно орієнтований на формування корпоративної культури закладу освіти та управлінської культури керівників. Це можна подолати, залучаючи засоби неформальної освіти, що відповідає іноземній тенденції підготовки майбутніх освітянських менеджерів. Серед основних напрямів діяльності засобами неформальної освіти, які позитивно позначаються на формуванні демократичної культури майбутніх менеджерів освіти, є проходження масових відкритих онлайн курсів, участь у тренінгових програмах та проходження хакатонів, як однієї з інноваційних освітніх практик.

Асистент Зажарська Г. П.: У ході впровадження визначених Вами педагогічних умов було створено модель їх реалізації. Поясніть, будь ласка, як Ви розумієте поняття «модель»?

Головко О. С.: Дякую за запитання! Модель ми розуміємо як графічне відтворення спеціально організованої взаємодії науково-педагогічних працівників та студентів в умовах освітнього середовища професійної підготовки фахівців. Модель реалізації педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти ми розглядаємо як цілісну систему, що включає взаємопов'язані структурні і функціональні елементи, відкрити, динамічну й здатну до саморозвитку. Вона узгоджується із сучасними тенденціями інформатизації (цифровізації) суспільства, розвитком педагогічної освіти і визначає технологічний інструментарій формування демократичної культури майбутніх фахівців засобами неформальної освіти.

К. пед. н., доцент Гречишкіна І. А.: У розробленій вами моделі реалізації педагогічних умов формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти не вказано методи діагностування досліджуваного явища. Назвіть їх.

Головко О. С.: Дякую за запитання! Сформованість демократичної культури майбутніх менеджерів освіти вивчалась через діагностування її 4-х компонентів на підставі визначених критеріїв:

Для вивчення професійно-ціннісного критерію, що передбачав усвідомлення феномена демократичної культури та його ролі у професійній діяльності менеджера освіти, було використано метод опитування;

Знансєвий критерій традиційно діагностувався методом тестування;

Комунікативно-процесуальний (діяльнісний) передбачав виконання практичних завдань.

Для вивчення оцінного критерію знову було залучено метод опитування.

Д. пед. н., професор Починкова М. М.: Розкажіть про організацію та проведення хакатону як одного із найбільш інноваційних методів Вашого педагогічного експерименту. В якій формі він проводився, що було кінцевим продуктом цього заходу?

Головко О. С.: Дякую за запитання! Нами в ході формувального етапу педагогічного експерименту було організовано та проведено хакатон «Цифрові технології розвитку демократичної культури керівників закладів освіти» як один із інноваційних тренінгових методів. Цільовою аудиторією хакатону виступили здобувачі другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент. Тривалість хакатону – чотири дні, кожен із яких передбачав комплекс активностей. Упродовж першого дня відбулося знайомство учасників хакатону, проведення лекції на тему «Демократизація освіти та сучасні освітні інновації: теоретичні аспекти», формування команд, брейнстормінг та дискусія про освітні інновації, філософський діалог тощо. Другий день хакатону передбачав ознайомлення з технічними можливостями цифрових сервісів Canva, Genially, Padlet, Powtoon та ін. (це програмне забезпечення хакатону) та практичну роботу в командах Третій день було присвячено роботі в командах

для цифрового оформлення результатів колаборації. Упродовж четвертого дня команди презентували результати своєї роботи, оформлені у вигляді цифрових ресурсів.

Хакатон як педагогічна інновація дозволив органічно поєднати теоретичні знання та практичні вміння, необхідні для виконання професійної діяльності в сучасних умовах розвитку суспільства.

К. пед. н., доцент Єпіхіна М. А.: Серед засобів неформальної освіти для формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти Вами рекомендовано залучати масові відкриті онлайн курси. У чому полягає їхня цінність для проведеного дослідження?

Головко О. С.: Дякую за запитання! Ми рекомендували майбутнім менеджерам освіти проходити масові онлайн-курси для реалізації другої педагогічної умови, а саме розвитку мотивації до формування демократичної культури майбутніх фахівців, усвідомлення ролі демократичних цінностей в управлінні закладами освіти. До переліку рекомендованих масових відкритих онлайн курсів увійшли:

1. Масовий відкритий онлайн курс «30 кроків до Нової української школи: навчаємо громадянина» на освітній платформі Prometheus

2. Онлайн курс «Ефективні комунікації для освітніх управлінців» на Ed-era, що дозволяє майбутнім менеджерам освіти опанувати техніки та інструменти ефективної комунікації.

3. Онлайн курс «Права людини в освітньому просторі» та ін.

ВИСТУПИЛИ: голова засідання д. пед. н., проф. Бадер С. О., яка рекомендувала для розгляду та захисту дисертацію Головко Ольги Сергіївни здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення запропонувати до складу спеціалізованої разової ради:

кандидатуру Починкової Марії Миколаївни, д. пед. н., професора, професора кафедри філологічних дисциплін ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти для обрання **головою** разової спеціалізованої вченої ради, яка відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44;

рецензентами:

Шехавцову Світлану Олександрівну, д.пед.н., професора, професора кафедри романо-германської філології ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, який відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти,

наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44;

Швирку Вікторію Миколаївну, к.пед.н., доцента, доцента кафедри педагогіки ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти, який відповідає вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44.

ВИСНОВОК

фахового семінару кафедри дошкільної та початкової освіти про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

*Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти
засобами неформальної освіти*

**здобувача вищої освіти ступеня доктора філософії
за спеціальністю 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями)**

1. Актуальність теми та її зв'язок із планами наукових робіт установи.

Демократизація усіх сфер життєдіяльності суспільства є цінністю глобалізованого світу, сприяючи мирному співіснуванню та різноманіттю. Надання Україні офіційного статусу кандидата для вступу до Європейського Союзу прискорить євроінтеграційні процеси та спричинить значну трансформацію країни. Це передбачає зміни в освіті та науці, піднесення їх до європейських стандартів.

Освітня система має важливу роль у наближенні країни до членства в ЄС, впроваджуючи принципи демократичної освітньої політики, такі як права людини, свобода та людська гідність. Роль менеджерів освіти в демократизації освітнього процесу є визначальною, оскільки вони відповідають за управління та активно сприяють утвердженню демократії в освітніх закладах.

При виборі моделі управління закладом освіти, менеджери повинні надавати перевагу гуманістичним принципам, партнерській та діалогічній взаємодії. Тому виникає потреба у пошуку нових шляхів демократизації професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти, який їх досвід можна буде застосувати у майбутній професійній діяльності.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії і практики технологічної та професійної освіти Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ), кафедри теорії і практики початкової освіти в межах комплексної теми дослідження «Професіоналізм педагога: теоретичні і методичні аспекти» (номер державної реєстрації – 0115U003313), а також міжнародного проекту «Розвиток культури демократії в освіті в Україні, Норвегії, Палестині» (СРЕА-LT-2017/10037).

2. Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених в дисертації.

Дисертація є завершеною науковою працею, виконаною особисто дисертантом у вигляді спеціально підготовленого рукопису, що містить нові наукові положення та висновки, сукупність яких кваліфікується як вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти України. Основні результати дисертаційної роботи одержано автором самостійно.

3. Ступень обґрунтованості і достовірності наукових положень і рекомендацій.

Обґрунтованість та достовірність наукових результатів та висновків, одержаних у дисертаційній роботі Головки О. С., використанням сучасних теоретичних і емпіричних методів науково-педагогічних досліджень, зокрема методів математичної статистики для визначення статистичної значущості отриманих у ході експерименту результатів. Такий комплексний підхід забезпечує проведення всебічного аналізу обраної проблеми.

4. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* теоретично обґрунтовано педагогічні умови формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти (проведення інформаційної кампанії серед науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти щодо сутності демократичної культури майбутніх керівників закладів освіти та ролі неформальної освіти в цьому процесі; розвиток мотивації до формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти, усвідомлення ролі демократичних цінностей в управлінні закладами освіти; засвоєння комплексу знань щодо особливостей демократичного управління сучасними закладами освіти через запровадження спеціальної (вибіркової) навчальної дисципліни «Демократична культура менеджера освіти»; запровадження тренінгових методів навчання в підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент для розвитку умінь та навичок майбутніх фахівців здійснювати демократичне управління закладами освіти); до вітчизняного наукового обігу введено поняття «демократична культура майбутніх менеджерів освіти» як комплекс особистісних якостей майбутніх фахівців (лідерство, відповідальність, ініціативність, толерантність, повага до людей, емпатія), що базуються на знаннях у галузі демократії, сучасних демократичних цінностях, практичних умінь та ставленнях під час прийняття управлінських рішень та планування в сфері освіти; *уточнено* структуру демократичної культури майбутніх менеджерів освіти в єдності чотирьох компонентів: аксіологічного, гносеологічного, комунікативно діяльнісного та рефлексивного; *конкретизовано* критерії, показники та рівні сформованості демократичної культури майбутніх менеджерів освіти; *удосконалено* форми і методи професійної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про модернізацію підготовки майбутніх менеджерів освіти, зокрема щодо запровадження форми, методів та засобів неформальної освіти.

Практичне значення дослідження визначено вдосконаленням змісту професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти, передусім реалізацією педагогічних умов формування їхньої демократичної культури; створенням

комплексу цифрових інформаційних ресурсів, що містять ключову інформацію про особливості демократизації управління закладами освіти; розробленням та впровадженням навчальної дисципліни вільного вибору здобувачів «Демократична культура менеджера освіти»; розроблення тренінгу «Розвиваємо демократичну культуру online» та хакатону «Цифрові технології розвитку демократичної культури керівників закладів освіти» (Hack4DC).

6. Повнота викладення матеріалів дисертації в роботах опублікованих автором. Публікації. Основні результати дисертаційної роботи викладено в 12 публікаціях (11 одноосібних), з них 5 статей у наукових фахових виданнях України, 1 публікація включена до міжнародної наукометричної бази, 6 статей апробаційного характеру.

Статті у наукових фахових виданнях України, зокрема, які включені до міжнародних наукометричних баз:

1. Головка О., Головка С., Мелещенко Л. Тьюторський супровід як ресурс модернізації освітнього процесу закладу вищої освіти. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. 2019. №5(97). С. 113–122. DOI: [https://doi.org/10.31865/2077-1827.5\(97\)2019.196465](https://doi.org/10.31865/2077-1827.5(97)2019.196465)

2. Головка О. С. Компаративний аналіз понять : «демократична культура» та «культура демократії» в контексті підготовки майбутніх менеджерів освіти. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2020. Випуск 13. С. 206 – 216. DOI: <https://doi.org/10.31865/2414-9292.13.2020.223143>

3. Головка О. С. Тренінгові методи розвитку демократичної культури майбутніх менеджерів освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2021. Випуск 1(48). С. 88–93. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.88-92>

4. Головка О. С. Теоретико-правові аспекти демократизації управління закладами вищої освіти в європейському освітньому просторі. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. Випуск 56. 2021. С. 15–31. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2021.56.02>

5. Головка О. С. Закордонний досвід підготовки майбутніх менеджерів освіти в умовах неформальної освіти. *Наукові перспективи*. 2021. Випуск №12 (18). С. 536–545. DOI: <https://doi.org/10.52058/2708-7530-2021-12>

Стаття в зарубіжному науковому виданні:

6. Головка О. С. Дефінітивний аналіз поняття «демократична культура майбутніх менеджерів освіти». *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2022. № 3(47). С. 3–9. DOI: <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.1>

Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:

7. Головка О. С. Напрями і підходи до організації методологічної підготовки менеджера освіти. *Професіоналізм педагога в умовах освітніх інновацій* : матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Слов'янськ, 26 – 27 вересня 2019 р.). Слов'янськ : Видавництво «Папірус», 2019. С. 187–191.

8. Головка О. С. Зарубіжний досвід розвитку культури демократії в освіті. *Перспективні напрями сучасної науки та освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Слов'янськ, 19 – 20 травня 2020 р.). Слов'янськ : Видавництво «Папірус», 2020. С. 144–148.

9. Головка О. С. Аналіз вивчення концепції громадянського виховання студентів ЗВО. *Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів* : матеріали IV Міжнародної інтернет-конференції (м. Умань, 22 жовтня 2020 р.). Умань, 2020. С. 33–37.

10. Головка О. С. Філософський діалог як метод демократизації вищої освіти. *Методика викладання європейської інтеграції* : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. В рамках проекту Еразмус+ напряму ім. Жана Моне 621046-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE Європейська політична інтеграція : історична ретроспектива та сучасність (м. Глухів, 15 грудня 2020 р.). Глухів, 2020. С. 23–28.

11. Головка О. С. Тренінг з демократії для майбутніх менеджерів освіти. *Демократія та освіта : викладання та навчання демократії в початковій школі та педагогічній освіті* : матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Слов'янськ, 21–22 квітня 2021 р.). Слов'янськ : ДДПУ, 2021. С. 40–45.

12. Головка О. С. Теоретико-нормативні аспекти демократизації управління закладами освіти. *Креативна трансформація та модернізація сучасного суспільства* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 28 червня 2022 р.). Харків, 2022. С. 33–35.

7. Відповідальність змісту дисертації спеціальності, за якою вона подається до захисту. За змістом дисертаційна робота Головка Ольги Сергіївни «Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти» повністю відповідає спеціальності 015 – професійна освіта (за спеціалізаціями).

8. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію написано грамотною українською мовою, стиль викладання матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

9. Рекомендація дисертації до захисту. Дисертація Головка Ольги Сергіївни «Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти» повністю відповідає всім необхідним вимогам, визначеним наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого КМУ від 12.01.2022 р. № 44 та може бути рекомендована до розгляду і захисту у разовій спеціалізованій раді університету за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Результати відкритого голосування:

«За» – 13 осіб

«Проти» – немає

«Утримались» – немає.

УХВАЛИЛИ: рекомендувати вченій раді Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» звернутися з клопотанням до Міністерства освіти і науки України щодо створення разової спеціалізованої вченої ради з правом прийняття до розгляду та проведення разового захисту дисертації аспірантки 4 року навчання Головка Ольги Сергіївни на тему «Формування демократичної культури майбутніх менеджерів освіти засобами неформальної освіти» на здобуття ступеня доктора філософії у галузі 01 – Освіта/Педагогіка за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Головуючий на засіданні фахового семінару, д. пед. н., проф.

Світлана БАДЕР

Рецензенти:
д. пед.н., проф.

Світлана ШЕХАВЦОВА

к. пед. н., доц.

Вікторія ШВИРКА

Відповідальний за атестацію
PhD, к.пед.н., доц.

Наталія МОРДОВЦЕВА

Підпис	<i>Бадер Світлана</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Григор'єв Олександр</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	

Підпис	<i>Шехавцевої Світлани</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Григор'єв Олександр</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	

Підпис	<i>Швирки Вікторії</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Григор'єв Олександр</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	

Підпис	<i>Мордовцевої Наталії</i>
Засвідчую	
Начальник відділу кадрів	<i>Григор'єв Олександр</i>
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"	